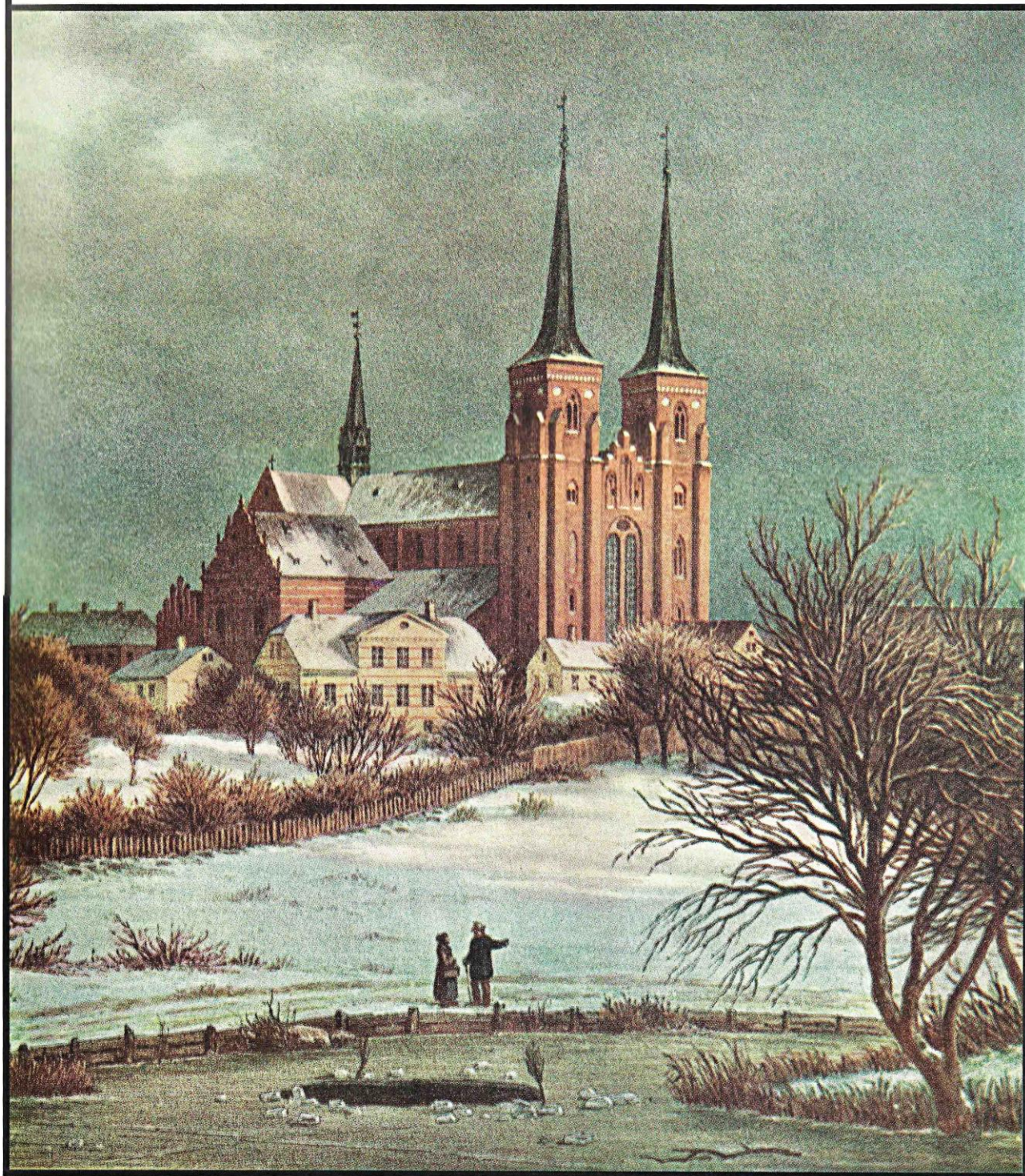


Jul i Roskilde



FEM AAR I ROSKILDE

EN KØBENHAVNERS SYN PAA ROSKILDE FOR HUNDREDE AAR SIDEN

AF FANNY FANG

I Maj Maaned 1853 nedsatte en ung Boghandler, Otto Bernhard Wroblewski sig i Roskilde. Hans Ophold og Forbindelse med Byen varede kun fem Aar, men hans Tilknytning til Byen og de Mennesker, han i den Tid omgikkes, vedblev at leve stærkt i hans Erindring. Da der var gaaet 50 Aar, samlede han efter en udmærket Hukommelse sine Ungdomserindringer i et lille Skrift: Fem Aar i Roskilde, af hvilket der i det følgende bringes et mindre Uddrag, af og til suppleret med nogle Tilføjelser. Meget ofte er hans fortrinlige Skildring af Roskilde-Forhold og Personer citeret i Lokalhistorien. Ikke uden Grund, — for en mere paalidelig Skribent og tillige en mere elskværdig Skildrer af, hvad der er hørt og set, finder man kun vanskeligt. Han har ikke villet skrive Personalhistorie, skriver han, kun gøre et svagt Forsøg paa i løse Rids at tegne op, hvad »Erindringen om min Livsførelse i smaa borgerlige Forhold har bevaret«.

Vi er da med den 26aarige Otto Wroblewski i det lille Bysamfund Roskilde, med c. 4000 Indbyggere, i Aaret 1853. Han havde været i Lære i Reitzels Boglade i c. 10 Aar og havde nu faaet Lyst til at etablere sig. Han valgte Roskilde af flere Grunde: Byen havde en lærd Skole, en velhavende Købmandsstand, et rigt Opland og Kongerigets hidtil eneste Jernbane: København—Roskilde. Hans Drøm og Bestræbelse var at fortsætte Traditionen fra sit Lærested og skabe en nogenlunde velforsynet Boghandel i den lille By. Altfor hurtigt skulde han faa at mærke, hvor uendelig lidt læsende, især Købmands- og Bondestanden var. — Den unge Wroblewski kom, kort sagt, med en lidt for aristokratisk Indstilling til Roskilde, — den anden Klasses Læsning, Publikum vilde have, bl. a. »Bogmageren« L. I. Flamands historiske Skildringer af Episoder i Danmarks Historie, Det danske Hofs hemmelige Historie m. m., ænsede han ikke, men paa en Markedsdag satte han alligevel populære Smaaskrifter, Bøger, Viser, m. m. i Vinduet og det med udmærket Resultat. Boghandleren, eller som han i alle Aarene efter Vane kaldtes: Den nye Bogbinder, fik stadig stigende Kundental paa den Slags Læsning, »baade blandt »Hedens« rige Bondebefolkning, som ellers ikke ofrede noget paa Bogkjøb, men desto mere paa Heste, Vogne, elegant Seletøj og paa Guldhuur til Kvindfolket, og hos Roskildes Smaaborgere«.

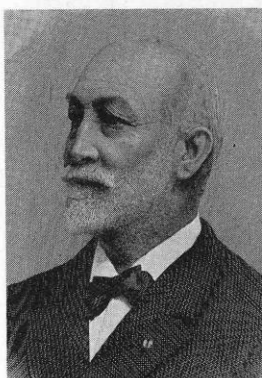
Wroblewski kom fra Begyndelsen i Forbindelse med Byens formaaende Mænd, Borgmester L. Foss, Borgerrepræsentationens Formand, Farver Svane og Byskriver Holm. Desuden kendte han Adjunkt Steen Friis, som havde været hans Lærer i Borgerdydsskolen i København. I Bogladen havde han ofte omtalt Savnet af en velforsynet Boghandel i Roskilde. Nu var han Lærer ved Katedralskolen og blev fra 1855 Domkir-

kens Godsforvalter og Værge. Fra en Indkvartering var Wroblewski ogsaa kendt med Byens Førstemand, der senere blev dens Æresborger, den for sit udprægede Borgersind og Nidkærlighed til Fremme af Byens Vel, Chef for Roskilde Borger- og Brandkorps og Vært i Gæstgiverstedet »Prindsen«, Captajn Niels Christian Sveistrup. Desuden var han velforsynet med Introduktioner til de bedste Familier, udgaaet som han selv var fra en dannet Kreds og et Hjem i København, som han omfattede med stor Kærlighed og Ærbødighed. For en ung Mand af hans

Type og Samfundslag stod saa godt som alle Døre aabne. Ugift, og tilsyneladende uforlovet, var han, og i adskillige Hjem sad unge, giftfærdige Døtre, taalmodigt broderende utallige Sting, mens de ventede paa »den rette«. Udvalget af antagelige Friere i de bedre Kredse var ikke særlig stort i den lille By. Men den unge Boghandler skuffede i nogen Grad Familierne og den almindelige Selskabelighed. Han dansede ikke, og han var ikke Ynder af højt Kortspill!

To store Begivenheder, to store Fester i Byen faldt den 22. Maj og 2. Juli. Den første var Købmanden, Agent Søren Borchs Fødselsdag, hvortil man ventede, at »hele Roskilde«, det vil sige,

den verdslige og gejstlige Embedsstand, en Del af den lærde Skoles Lærere, og hele det finere Bourgeois indfandt sig for at lykønske. Ligeledes den 2. juli, naar Borgerrepræsentationens Formand, Agent og Farver Thomas Hagedorn Svane fejredes paa sin Fødselsdag af hele Byen ved en Fest, der i et og alt kunde staa Maal i Retning af Gæstfrihed, Hjertelighed og Fornøjelighed med Borchs. Dog gik det nok en Tak flottere til hos Borch. Gratulanterne kom ved 11—12 Tiden om Formiddagen og bænkedes snart i de store Stuer i Hjemmet paa Torvet (Nr. 2) ved et mægtigt Frokostbord, dækket med alt, hvad Hjertet kunde begære af spiseligt. Bagefter gik man ud i Haven og trakteredes med ekstra fine Cigarer og Rhinskvin. Traf det sig, at »de hannoveranske Jægere«, et omdragende Musikkorps, var i Byen, blev de engagerede med deres Blæseinstrumenter til Gæsternes Fornøjelse. Kl. 2 gik man hjem, men vendte tilbage Kl. 4, inviteret til Aften. Købmandsgaarden var fyldt med alle Byens Herskabsvogne, lukkede og aabne, og nu kørtes de 50—60 Gæster med Musiken i Spidsen til Boserup. Der ventede Husets Tjenestepiger, klædt i Hedeboernes Dragt, og serverede en Forfriskning af fint skaaret Smørrebrød og en Snaps ekstrafin Cognac. Mellem 7—8 om Aftenen samledes alle atter i Hjemmet, og hyordan Vejret eller Foraaret end var, skulde der serveres Slikasparges til alle. De maatte undertiden omstændeligt fremskaffes fra Hamborg. — Senere kom de fyldte Cigarkasser og de dampende Puncheboller frem, og muntert forløb Tiden med Ta-



Otto Wroblewski.

ler og Sang til Morgenens begyndte at gry, og man gik en Tur i Klostermarken for at se Solen staa op, og for at begynde den nye Dag hos en anden Roskilde Købmand, hvis Fødselsdag det var. Der stod dampende Kaffe og en let Frokost, med Sildesalat og Genever, parat i den aarle Morgentime.

Blandt Deltagerne nævnes foruden Købmandsaristokratiet, repræsenteret af Familierne Borch, Kornerup og Brønne, to Præster, Pastor Lange og Domprovst Ortved. Den første var ved sin joviale Skæmt en ypperlig Deltager i Kredsen. Domprovsten forstod godt en god Spøg og kunde selv holde en lystig Tale. Han tillægges en vis sømandsmæssig Frejdighed og et vist Frisprog, især under Kortspil, hvor der undertiden kunde være Anledning til at ledsage en overraskende Vending med et Trumford, og da han en Dag mødte Wroblewski og en Adjunkt paa Gaden og Samtalen faldt paa en Ferie og dens Anvendelse, og Wroblewski sagde: »Ja, de Herrer kan sagtens. Jeg maa kønt sidde hjemme og passe Kramboden, mens... afbrød Ortved ham med et: »Ferie! Jeg har Pokker ikke Ferie, jeg skal prædike baade i Morgen og i Overmorgen«.

I Begyndelsen af Wroblewskis Ophold i Roskilde 1853 udbrød Kolera-epidemien i København om Sommeren, og i sidste Halvdel af August og Begyndelsen af September kom Sygdommen til Roskilde og Sct. Jørgensbjergs Beboere. Uden rigtig at vide det, kom Wroblewski i den Tid til at indlægge sig Fortjeneste og blive omtalt, idet han gratis uddelte et lille Flyveblad, som Lægen Ole Bang havde skrevet, indeholdende sunde Leveregler og adskillige Forskrifter for at forebygge Sygdommen. Da den første Patient, Jordmoderen Johanne Kirstine Henriksen, boende i Karen Olsdatterstræde, den 25. August døde i Løbet af nogle Timer af Kolera, og hendes Mand 10 Dage senere, ligesom Sygdommen tog fat paa Sct. Jørgensbjerg, da satte det, som Wroblewski skriver, Skræk i Blodet hos samtlige ængstelige Sjæle i det ganske Borgerskab. Da det almindeligt blev anbefalet at holde Maven varm, hvilket ypperligt lod sig gøre ved at drikke Portvin, ja, saa var det, »at Agent Søren Borchs i Forvejen godt kendte meget mørke Portvin til 1 Kr. og 33 Øre Flasken, gjorde en aldeles fænomenal Lykke, forsaavidt den da ikke gjorde Folk til Drukkenbolte, hvad dens fortræffelige Egenskaber nok kunde friste til«. Folk i Almindelighed tog heller ikke Henstillingen om ikke at spise Frugt altfor højtideligt. Den Sommer bugnede netop alle Frugttræer med en Overdaadighed af Høst, saa det var svært at nedgrave den, som Paabudet lød. Adjunkt Edv. Erslev og hans Kone, f. Hertz, inviterede Wroblewski og fire af hans københavnske Gæster til at spise Frokost, og bagefter blev der sat en Skaal med de dejligste Blommer og Kirse-

bær paa Bordet sammen med Vin. Ingen blev syge deraf, »men vi havde rigtignok heller ikke drukket Øl til Maden eller spist Tykmælk«.

Ved Omtale af Byens Læger, nævner Wroblewski pudsig Tilnavne, Folkevittigheden havde tildelt dem. Dr. C. K. Schiøtz blev kaldt Dr. Raps, paa Grund af sin store Praksis, og tre andre Læger betegnedes med Dr. Laps, Dr. Kvabs og Dr. Snaps, Navne, der næsten taler for sig selv. Hos Dr. Schiøtz og hans Hustru, Karen Margrethe Borch, fandt Wroblewski et Hjem, — hvor han kunde fryde sig over Kancelliraad Borchs Maleri-, Portræt- og Bogsamling, — ligeledes hos Kancelliraad, Klosterkasserer Glückstadts, med hvem han bl. a. gik Tur om Formiddagen, en ganske uhørt Foreteelse og Luksus i Samtiden. Med begge Familier blev

det et Venskab, der bestod langt ud over Roskildetiden.

I Stiftsskriver Steen Friis' Ungkarlehjem var han en selvskreven Gæst, for hvem — som for mange andre — Bordets Glæder i rigt Maal altid stod aabent. Steen Friis var netop i de Aar særlig optaget af de store Restaureringsarbejder, hvori ogsaa Arkitekturmaleren Jacob Kornerup medvirkede, og derved oplevede Wroblewski paa en særlig Maade Domkirkens Skønhed og Ejendommeligheder.

Hos Steen Friis, den joviale Mand, mødte man bl. a. den tyskfødte Skorstensfejer Heinrich, der var hans nære Omgangsven, begavet som han var med et rigt Fond af Mutterwitz, som han fremkom med i et radbrækket Blandingssprog af Tysk og Dansk.

En anden fornøjelig Borgertype var Tobaksspinder Ferd. Bang, der boede paa Hjørnet af Algade og Nytorv, hvor ogsaa Wroblewski, paa Torvets vestlige Side, havde sin Boglade og Bolig i en af de senere nedrevne Ejendomme. I 1853 begyndte Bang Opførelsen af en ny Ejendom ved Siden af sin egen ud mod Torvet, og her var det, det uventede skete ved dens Udgravning. Bang, der var en stor Spøgefugl, slagfærdig i Replikken, der dog altid var parret med elskværdig Godmodighed, fortalte selv, at han en Eftermiddag havde staaet og set paa den kejtete Maade, Arbejderen haandterede Hakken paa, hvorfor han tog den for at ville vise, hvordan den skulde bruges. Da han af al Kraft stødte Hakken i Jorden, stod der et Væld af store Sølvpenge, der faldt klingrende til Jorden, op om ham. De laa i en Krukke, hvori der laa en Læderpose fyldt med tyske Skillinger. Ialt indeholdt Fundet 4163 Mønter, der alle blev afleveret til Møntkabinettet i København. Der blev i Bangs nye Hus indrettet en Boglade og Beboelse til Wroblewski, og her hjembragte han sin af Helbred skrøbelige Hustru, Theodora Erichsen, i Oktober 1854. Allerede i Marts 1855 mistede han hende efter en kort men lykkelig Tid, — og Wroblewski var atter henvist som



Bangs Hjørne og Ejendommen paa Torvet, opført 1853—54.

Adspredelse til sine Venner i Roskilde, hvortil Ferdinand Bangs Hjem ogsaa med sin Gæstfrihed i en glad Kreds, med hans vakre Hustru og 8 Sønner kom til at høre. Flere Gange stod Wroblewski Fadder hos Bangs, og han mindes en saadan Daabsdag, som Bang tog paa sin særlige Maade. Gæsterne kom Kl. 2 Middag i Kirken. Bang var selv Medfadder, foruden var der to andre. Medens disse stiltiende modtog Henstillingen om en Fadders Pligter, svarede Bang højlydt: »Jo-o, Deres Højærværdighed!«, saa det gav Genlyd i den næsten tomme Domkirke. Da Fadderne skulde ofre, ved at lægge Penge indsvøbt i Papir paa Alteret til Præsten, som tilsyneladende hensunken i Bøn vendte Ansigtet mod Altertavlen, ledsagede Bang det med et atter højlydt: »Vær saa artig, Deres Højærværdighed!« Bag ved Alteret stod Kirkebetjentene opstillet for at faa deres Part; »men medens vi andre Faddere, ligeledes her stiltiende leverede vor Gave indlagt i Papir, tog Bang Sagen mere humoristisk; han holdt en Specie (4 Kroner) imellem Fingrene op under Næsen paa dem, nikkede til dem og stak den i Vestelommen igen. Da de alle — undtagen Præsten — vare Gæster ved Fadderstadsen, er det en Selvfølge, at de bagefter holdtes skadesløse og ikke forargedes over hans Løjer«. Om Eftermiddagen gik Turen til Boserup, hvor der spillede Kegler, hvorefter der var et flot Middagsmaaltid i Hjemmet. Saa kom Kortene frem, afbrudt af et Aftensmaaltid ved 9—10 Tiden, og Daabsfesten sluttede med en styrkende Frokost Kl. 2—3 Morgen. Ferd. Bang, der bød sig selv mange Nydelser, tilbragte sine sidste Aar lammeth. Selv da svigtede Lunet ham ikke. Han skal have beklaget sig over, at Livsforsikringsselskabet, til hvem han ærligt og redeligt havde betalt Præmien, ikke nu vilde betale ham den halve Sum, da døg hans halve Legeme var dødt!

Wroblewski spørger et Sted i sine Erindringer, om Livet i Roskilde ikke bød paa andre Fornøjelser udover de selskabelige, — og man kunde tilføje Spørgsmaalet: eller andre end dem, man selv var Mester for — og Svaret maatte blive: saa godt som ingen. Ogsaa dengang laa København og Forlystelserne dér for nær. Fugleskydnings-selskabet »for Byens Storborgere« eksisterede, men dette Selskabs eneste Livstegn var dets eneste aarlige Fest, — ellers var der kun Klubben. »Den lærde Republik færdedes meget lidt mellem Borger- og Embedsstand«, men i Klubben trivedes dog lidt Liv og Besøg af Byens agtbare Borgere, der sommetider faldt ind om Formiddagen for at kigge lidt i de nyeste københavnske Blade og drikke en Kop Kaffé. Om Aftenen kom unge Købmænd og Retsbetjente, der spillede Billard, og ellers studeredes med stor Iver Jacob Holmblads Værker, »navnlig i en enkelt Krog, hvorfra ikke en Lyd høstes, undtagen Kortenes Fald paa Bordet under Givningen eller en enkelt fornøden Melding. To Partier dyrkede i dybeste Tavshed Skakspil, men ellers var det Whist og L'hombre Partier, der optog Mændene til lystig Tale og Bægerklang, medens en tung Tobakssky bølgede under Loftet i en Stue, der ofte kunde rumme en 20—30 Mennesker, og jævnlig sad disse samlede til Kl. 12—1 om Natten«. Af andre Forlystelser nævnes Baller, Maskerader, Bazarer, Koncerter og Dilettantforestillinger, hvori Medstifteren af Roskilde Børneasyl, den utrættelige Fru Vilhelmine Hansen, Stiftsskriver Chr. Han-

sens Hustru, endog fik Katedralskolens Rektor Elberling til at optræde med mange andre.

Markedsdagene maatte ogsaa henregnes til Forlystelserne og Festdagene, baade Pæremarkedet og Krammarkedet. Det sidste besøgte af alle Slags Haandværkere fra hele Landet og bød desuden paa al Slags Gøgl. Den Dag havde Skolerne fri, Pigerne i deres bedste Puds, udstyret med Markedspenge i stor Beskedenhed, højst en Rigsdaler (2 Kr.), fyldte Gaderne, og Larm og Lystighed herskede i Byen. Den gamle Domkirke var mod Sædvane aaben i nogle Formiddagstimer for skuelystne, men naar Markedsrusen var endt, »føjte Butikkerne i Sandhed den sure Svie efter den søde Kløe ved en gabende Tomhed«. De store Købmandsgaarde kunde med Undtagelse af enkelte Dage staa sørgelig tomme hele Dage igennem. I Kramboden fik Bønderne en sød Snaps og en »Næfuld« Rosiner og Mandler, hvis ikke de hørte til de finere, der kom ind i Stuen hos Madammen, og dér blev trakteret med en Forfriskning af bedre Kvalitet. Om sætningen var til daglig kun ringe, ogsaa i Bogladen. »Bøger købte Købmændene ikke«, fortæller Wroblewski, »kun i Ny og Næ lejedes en Roman i mit Lejebibliotek«. Alt tyder dog paa, at Byens Bogbindere og Lejebiblioteker har maattet stramme sig an for at følge med. Wroblewski's Bestræbelser for bedre og lodigere Læsning i Roskilde gjorde sin Virkning. »Det smukke Køns allernyeste Himmelbog«, »Ugeblad for dannede Damer«, »Bondekarlen som Morder« og lignende, var ikke mere alene den tiltrækkende Lektüre, man bød paa.

I Omtalen af Wroblewski's Omgangskreds, der inddeles i tre Grupper, der er meget sigende for Tiden: det højere Bourgeoisi og Embedsstanden, den i social Dannelse lidt lavere staaende Gruppe af Borgerstanden, Klublivet og de samtidige, jævnaldrende Retsfuldmægtige, er den tredje kun én Person: Herredsfoged, samt Birkedommer, Cancelliraad Charles de Coninck. Denne Mand, »Kongen i Lejre«, som han kaldtes, var som Wroblewski skriver, »en ejendommelig Blanding af fin human Dannelse og en til sine Tider til Kynisme grænsende Brutalitét i Optræden, der kunde bringe alles Haand mod ham som hans mod alle«. Han var stærkt franskorienteret gennem Opdragelse og ypperlig fransktalende, men iøvrigt saa aabenhjertig i sine Udtalelser og Kritik, at han ikke saa lidt kom paa Kant med »det agtbare Roskildes Indbyggere«. Naar han f. Eks. ved en Lejlighed blev indbudt af en Embedsbroder til at smage en gammel Madeira, denne nylig havde faaet hjem, og efter at have smagt paa den havde sat Glasset fra sig og sagt: »Tak! nu skal jeg sende min Karl for at drikke Resten«, saa faldt det naturligvis ikke i god Jord. Hans egen Vinbeholdning var nemlig første Klasses. Wroblewski nærede stor Sympati for denne 30 Aar ældre Ven. Han var en hyppig Gæst ved hans velforsynede Bord, hvor en Kuvert altid stod parat til ham. Vinteraftener forslog de to Venner mange Timer sammen i deres Ensomhed, spiste Valnødder, dypede i Salt, Bunker af Gravenstensæbler, og tømte sammen adskillige Flasker af hans fortrinlige Rødvin. Naar der var Session i de Conincks Herred, inviterede han Sessionsherreerne til Middag, men der kneb Wroblewski ud. Efter det flotte Middagsbord skulde der spilles

Kort, og der gik det saa varmt til, at det »ikke var noget for Smaafolk«.

Otto Wroblewski mindes i sine Erindringer et Utal af Enkeltheder, der fortæller meget om Roskildeliv for 100 Aar siden. Blandt jævne Mennesker glemmer han ikke at nævne to meget kendte Skikkelser, Byens og Borgerskabets ejendommelige Faktotum i Glæde og Sorg, Tambourmajor ved Borgerkorpset, Bedemand (populært kaldet »Fordanser ved Ligvognen«) Festarrangør ved Klubballer, Forsanger ved mange Fester og af Profession Skomager, J. F. Pætges, en Broder til Johanne Louise Heiberg, — og den agtværdige og overmaade propre Bagerenke Madam Engline Caroline Aarestrup. Ligesom hendes Forretning indtil Dato, Bagergaarden, Algade 6, endnu bestaar, bestaar den af Otto B. Wroblewski selv i Roskilde oprettede

Boglade ogsaa endnu. I Følge en Annonce i Roeskilde Avis blev den aabnet den 11. Maj 1853. Han solgte den i Foraaret 1858 til en ung Efterfølger, Knud Jensen, der senere afhændede den til Boghandler Vilh. Arends. Fra Arends kom den i Boghandler Erhard Flensborgs Eje 1874, og føres nu videre af tredje Generation.

Otto B. Wroblewski flyttede tilbage til sine Længsels Maal, Fødebyen København. Der skabte han en Virksomhed, mere efter sit Ønske. Denne kendte Boghandel, Otto B. Wroblewski's Forlag, indehaves fortsat i Hundredaaret i Aar ogsaa der af tredje Generation. Otto Wroblewski glemte aldrig Roskilde og Aarene der, — der er Grund for Roskilde og dens Lokalhistorie til, at han heller ikke er glemt eller glemmes her.